

Esperanto – mednarodni jezik – v minimalnem obsegu

S tem kratkim povzetkom pravil mednarodnega jezika, ki jim pogojno lahko rečemo tudi »slovnica esperanta« želim začetnikom in tistim, ki se jezika uče že več let, pa nekako tičijo skoraj na istem mestu, da v najkrajšem času obnovijo bistvene lastnosti zgradbe mednarodnega jezika, da si obnovijo najpomembnejše slovnične oblike in da si utrdijo minimalni osnovni besedni zaklad, brez katerega napredovanje ni mogoče. To ni zamenjava za učbenik, lahko pa pomaga pri hitri orientaciji, obnovitvi že naučenega, a nekoliko obledelga znanja in tako k hitrejšemu prehodu k normalni rabi mednarodnega jezika: k branju časopisov in knjig, k dopisovanju ali osebnim in skupnim pogovorom na esperantskih prireditvah ali osebnih srečanjih.

Kako ga pišemo?

Esperanto uporablja v osnovi enako latinico kakor slovenski jezik, naslednje črke pa se nekoliko razlikujejo:

ĉ = č ŝ = š ĝ = dž ĵ = ž ĥ = trdi h. Dvoglasnika aŭ in eŭ = izgovorimo povezano kakor v besedi »avto«, ki jo v slovenščini izgovorimo: auto. Esperanto nima črk, ki jih poznamo iz latinske, angleške ali francoske abecede: x, w, q; prav tako ne črk z drugimi dodatnimi znamenji, kakor so to nemški preglesi: ä, ö, ü, kakor je to nemška črka ß ipd.

Kako ga izgovarjamo?

Samoglasnike izgovarjamo čisto in v srednji širini, ne ozko kakor »e« v besedi »pesem« in ne široko kakor »e« v besedi »metla«; enako velja za samoglasnik »o«. Soglasnike izgovarjamo čisto, kakor je to v hrvaški in srbski izgovorjavi in ne, kakor soglasnike včasih izgovarjamo v slovenščini. Tako je »t« vedno t, »d« vedno d, »l« vedno l itd. Esperantske besede poudarjamo vedno na predzadnjem zlogu, pri čemer vsak samoglasnik pomeni že lasten zlog. To je treba z glasnim branjem nekoliko uvaditi, sicer bomo kar naprej napak poudarjali.

Kako so sestavljene esperantske besede?

Osnova vsake esperantske besede je koren, ki še nima slovnične oblike in podaja le približen pomen besede. Tako recimo koren *hom-* pomeni vse, kar je povezano z idejo človeka. Če korenu pritaknemo to ali ono obrazilo, dobimo tako iz istega korena vse možne besedne vrste. Z obrazilom *-o*, ki pomeni samostalnik, dobimo tako besedo *homo* = človek. Če namesto samostalniškega obrazila *-o* pritaknemo h korenu pridevniško obrazilo *-a*, dobimo pridevnik *homa* = človeški (na vprašanje: Kakšen, kakšna, kakšno?). Če pritaknemo prislovno obrazilo *-e*, dobimo prislov *home* = človeško (na vprašanje: Kako?). V esperantu pa iz istega korena lahko izpeljemo tudi glagol. Če korenu pritaknemo glagolsko obrazilo za nedoločnik *-i*, dobimo *homi* = biti človek (take oblike v vsakdanjem govoru ali člankih sicer ne uporabljamo, lahko pa jo uporabimo v filozofskem ali pesniškem besedilu, česar drugi jeziki ne morejo narediti).

Poleg besednih vrst pa esperanto lahko izraža tudi pomenske odtenke in razlike ne glede na besedno vrsto. To dosežemo s pritikanjem bodisi predpon ali pa zapon. Tako s predpono *mal-* dosežemo nasprotni pomen od izvirne besede, kakor: *bona* = dober – *malbona* = slab;

granda = velik – *malgranda* – mali; *bela* = lep – *malbela* = grd itd. To predpono pa lahko postavimo tudi pred druge besedne vrste. Če pa na koncu korenu recimo pristavimo zapono *-et*, nam to osnovni pomen besede pomanjša: *domo* = hiša – *dometo* = hiška; *hundo* = pes – *hundeto* = psiček itd. Tudi zapone lahko pristavimo za vse besedne vrste.

Besede pa lahko tudi združujemo (jih varimo), kakor to dela predvsem nemščina. Tako recimo besedi *bieno* = posest in *posedanto* = lastnik, posestnik, da novo besedo: *bienposedanto* = lastnik posesti. Besedi *lingvo* = jezik in *instruisto* = učitelj dasta novo besedo: *lingvoinstruisto* – učitelj jezikov, jezikovni učitelj.

Vse te možnosti dajejo esperantu po eni strani možnost, da z znanjem majhnega števila korenov sami pravilno sestavljamo besede, tudi če katere od teh ne najdemo v slovarju, po drugi strani pa daje to jeziku izredno gibčnost in bogastvo pomenskih odtenkov, kakor tega pri narodnih oz. zgodovinskih jezikih v taki meri ne najdemo. Če znamo v esperantu samo 1000 korenov, lahko v esperantu z obrazili, priponami in sestavljanjem naredimo okoli 15.000 besed. Če pa znamo v angleščini samo 1000 besed, lahko v najboljšem primeru s pravili za angleško besedotvorje število besed potrojimo. Prav to je eden glavnih vzrokov, da je esperanto v primerjavi z angleščino priučljiv vsaj desetkrat hitreje, obenem pa je v rabi besed neprimerno bolj natančen.

Kakšen je esperantski stavek?

V esperantu je stavek predvsem zaradi rabe posebnega obrazila za tožilnik (akuzativ) načelno povsem svoboden, čeprav tudi tu velja načelna formula: osebek – povedek – predmet, kakor npr.: *Instruisto klarigas regulojn de Esperanto* = učitelj pojasnjuje pravila esperanta.

Osebni zaimki

Ker pogovor navadno začnemo s predstavljanjem, bodisi samega sebe ali koga drugega, je naravno, da najprej spoznamo besede, ki označujejo osebe, tem besedam pravimo osebni zaimki. V esperantu so to:

MI = jaz VI = ti LI = on ŜI = ona ĜI = to, ta stvar, ono
NI = mi, midva VI = vi ILI = oni, one, ona

Obstaja še neosebni zaimek ONI, ki ga uporabljamo, če velja dejanje za kogar koli v smislu slovenskega: »govori se«, v esperantu: *oni parolas*.

Ker v esperantu glagolska oblika ne pove, kdo kaj dela ali je ali ima, moramo pred osebno glagolsko obliko vedno postaviti enega zgoraj imenovanih osebnih zaimkov, da tako vemo, kdo je osebek v stavku. Za pojave, kakor: dežuje, sneži, grmi, straši, zebe ipd. pa uporabimo samo glagolsko obliko brez zaimka: *pluvas, neĝas, tondras, fantomas, malvarmas* itd. To možnost je Zamenhof sprejel iz slovanskih jezikov. Medtem ko mora Nemec reči »Es regnet«, je za Slovenca dovolj, če reče »Dežuje« - in enako v esperantu: *pluvas*.

Osebne zaimke lahko preprosto spremenimo v svojilne, če jim dodamo pridevniško obrazilo na *-a*, kakor: *mi* = jaz – *mia* = moj; *vi* = ti – *via* = tvoj; *ili* = oni – *ilia* = njihov itd.

Osebne zaimke pa lahko tudi sklanjamo. Esperantska sklanjatev je kombinacija dveh različnih sistemov: sklanjatve z obrazilom in sklanjatve s predlogi, ki jim sledi osnovna oblika v imenovalniku (nominativu): *li* = on – *de li* = (od) njega – *al li* = njemu – *lin* = njega – *kun li* = z njim. Vidimo, da vse druge sklone esperanto sestavlja z ustreznimi predlogi, kakor to delajo

moderni evropski jeziki – tožilnik (akuzativ), v slovenščini 4. sklon, pa esperanto dela s posebnim obrazilom *-n*. Tako sklanjamo ne le zaimke, ampak tudi samostalnike in pridevnike.

Samostalniki

Samostalnik – *substantivo* – je beseda, ki poimenuje stvari, bitja, pojave in stanja stvari. V esperantu jih zlahka prepoznamo po končnici *-o*. Samostalnike v esperantu sklanjamo enako kakor zaimke, torej s predlogi, tožilnik, ki označuje predmet v stavku, pa delamo s posebno končnici *-n*, ki jo pripnemo na samostalniško končnico *-o*, kakor npr.: *homo* – *hom-o-n* = človek – človeka. Seveda normalno samostalnikov ne pišemo tako, da bi nakazovali obe končnici, samostalniško in tožilniško s črtico, torej: *Mi vidas homon* – vidim človeka. Množino delamo s končnico *-j*, ki jo pripnemo na obrazilo za samostalnik, a pred obrazilom za tožilnik, torej: *Mi vidas homojn* – vidim ljudi. Dvojine esperanto nima. Če bi hoteli v esperantu simulirati slovensko sklanjatev, bi to bilo videti takole:

<i>domo</i> (hiša)	<i>domoj</i> (hiše)
<i>de domo</i> (hiše)	<i>de domoj</i> (hiš)
<i>al domo</i> (hiši)	<i>al domoj</i> (hišam)
<i>domon</i> (hišo)	<i>domojn</i> (hiše)
<i>ĉe domo</i> (pri hiši)	<i>ĉe domoj</i> (pri hišah)
<i>kun domo</i> (s hišo)	<i>kun domoj</i> (s hišami)
<i>per domo</i> (s hišo)	<i>per domoj</i> (s hišami)

Razlika je med predlogoma *kun* in *per*, ki ju v slovenščino oba prevajamo s predlogom *s/z* in imata v esperantu precej različen pomen, ki je v drugih jezikih zakrit. Če rečem: *Kun domo forbrulis ankaŭ stalo* = s hišo je pogorel tudi hlev, to pomeni združevalni predlog: to in ono. Če pa bi rekel: *Per domo li profitis multe* = s hišo je veliko profitiral, je tu hiša mišljena kot sredstvo za ustvarjanje dobička. Tako rečemo: *Francisko laboris kun Johano* = Franc je delal z Janezom, vendar pa: *Francisko kaj Johano laboris per bormaŝino* = Franc in Janez sta delala z vrtalnim strojem. *Kun* tako pomeni družnost, *per* pa sredstvo. Spet primer preciznosti v esperantu.

Tu nekaj najbolj potrebnih samostalnikov, ki se jih moramo naučiti, da se lahko v osnovi sporazumemo:

homo – človek; *besto* – žival; *planto* – rastlina; *arbo* – drevo; *herbo* – trava;
domo – hiša; *loĝejo* – stanovanje; *vilaĝo* – vas; *urbo* – mesto; *lando* – dežela;
ŝtato – država; *patrujo* – domovina; *kontinento* – celina; *mondo* – svet;
universo – vesolje; *tero* – zemlja; *aero* – zrak; *akvo* – voda; *ĉielo* – nebo; *subtero* –
podzemlje; *rivero* – reka; *suno* – sonce; *luno* – luna; *stelo* – zvezda; *herbejo* –
travnik; *agro* – njiva; *torento* – potok; *lago* – jezero; *maro* – morje; *oceano* – ocean;
vojo – pot; *strato* – cesta; *ŝoseo* – avtocesta; *haveno* – pristanišče; *flughaveno* –
letališče; *aviono* – avion; *ŝipo* – ladja; *boato* – čoln; *aŭtomobilo* – avto; *biciklo* –
dvokolo; *motorciklo* – motorno kolo; *ĉaro* – voz; *aŭtobuso* – avtobus; *trajno* – vlak;
vagono – vagon; *lokomotivo* – lokomotiva; *fervojo* – železnica; *fervojstacio* – železniška
postaja; *tago* – dan; *nokto* – noč; *mateno* – jutro; *tagmezo* – opoldne; *vespero* –
večer; *nokto* – noč; *vivo* – življenje; *morto* – smrt; *malsano* – bolezen; *kuracisto* –
zdravnik; *ambulatorio* – ambulanta; *ambulanco* – rešilni voz; *hospitalo* – bolnica;

sanatorio – zdravilišče; *tombo* – grob; *tombejo* – pokopališče; *monumento* – spomenik; *manĝo* – jed; *matenmanĝo* – zajtrk; *tagmanĝo* – kosilo; *vespermanĝo* – večerja; *trinkaĵo* – pijača; *malsato* – lakota; *manko* – pomanjkanje; *pano* – kruh; *viando* – meso; *fromaĝo* – sir; *lakto* – mleko; *ovo* – jajce; *kremo* – smetana; *legomo* – zelenjava; *terpomo* – krompir; *tomato* – paradižnik; *kukumo* – kumara; *salato* – solata; *fazeolo* – fižol; *pizo* – grah; *bulko* – žemlja; *panbulo* – hleb kruha; *longpano* – štruca; *ĉokolado* – čokolada; *kafo* – kava; *teo* – čaj; *supo* – juha; *ŝniclo* – zrezek; *saŭco* – omaka; *akvo* – voda; *vino* – vino; *biero* – pivo; *brando* – žganje; *suko* – sok; *omleto* – omleta; *fritaĵo* – pečenje; *kuko* – kolač; *frukto* – sadež; *glaciaĵo* – sladoled; *telero* – krožnik; *taso* – skodelica; *pelvo* – skodela; *kruĉo* – vrč; *glaso* – kozarec; *kulero* – žlica; *forketo* – vilice; *tranĉilo* – nož; *poto* – lonec; *krano* – pipa; *tablo* – miza; *seĝo* – stol; *lito* – postelja; *ŝranko* – omara; *breto* – polica; *bastono* – palica; *hakilo* – sekira; *martelo* – kladivo; *gazeto* – časopis; *libro* – knjiga; *kajero* – zvezek; *krajono* – svinčnik; *plumo* – pero; *fontoplumo* – nalivno pero; *tajpmaŝino* – pisalni stroj; *komputilo* – računalnik; *printilo* – tiskalnik; *klavaro* – tipkovnica; *muso* – miš (tudi računalniška); *monitoro* – zaslon, ekran; *ĉambro* – soba; *koridoro* – hodnik; *pordo* – vrata; *tegmento* – streha; *fenestro* – okno; *sonorilo* – zvonec; *kamentubo* – dimnik; *kapo* – glava; *trunko* – trup; *mano* – roka; *ventro* – trebuh; *stomako* – želodec; *vizaĝo* – obraz; *nazo* – nos; *okulo* – oko; *buŝo* – usta; *dento* – zob; *lango* – jezik (organ); *brusto* – prsi; *dorso* – hrbet; *gambo* – noga (cela); *piedo* – noga (stopalo); *fingro* – prst; *jupo* – krilo; *pantalono* – hlače; *jako* – suknjič; *ĉemizo* – srajca; *ŝtrumpo* – nogavica; *ŝuo* – čevelj; *sandalo* – sandala; *pantoflo* – copata; *laboro* – delo; *laborejo* – delovno mesto, delavnica; *fabriko* – tovarna; *buroo* – pisarna; *registaro* – vlada; *parlamento* – parlament; *ŝtato* – država; *ŝtatestro* – državni poglavar, predsednik države; *ministro* – minister; *komisiono* – komisija; *politika partio* – politična stranka; *juro* – pravo; *juĝejo* – sodišče; *juĝisto* – sodnik; *polico* – policija; *policisto* – policist; *policstacio* – policijska postaja; *sporto* – šport; *kulturo* – kultura; *scienco* – znanost; *lernejo* – ŝola; *gimnazio* – gimnazija; *universitato* – univerza; *profesoro* – profesor; *instruisto* – učitelj; *studento* – študent; *kredo* – vera; *religio* – religija, verski sistem; *eklezio* – cerkev (kot ustanova); *preĝejo* (cerkev kot stavba); *sacerdoto* – duhovnik; *pastoro* – pastor; *Dio* – Bog; *anĝelo* – angel; *diablo* – hudič; *demono* – padli angel, demon; *animo* – duša; *spirito* – duh; *kruco* – križ; *kreinto* – stvarnik; *tempo* – čas; *eterno* – večnost; *savo* – odrešitev; *pereigo* – pogubljenje; *peko* – greh; *fido* – vera, zaupanje; *konvertiĝo* – spreobrnjenje; *Biblio* – Biblija, Sveto pismo; *preĝo* – molitev; *graco* – milost; *pardono* – odpuščanje; *puno* – kazen; *lumo* – luč, svetloba; *mallumo* – tema; *lingvo* – jezik; *kompreno* – razumevanje; *letero* – pismo; *fabelo* – pravljica; *romano* – roman; *dramo* – drama; *rakonto* – pripoved; *filmo* – film; *arto* – umetnost; *desegnaĵo* – risba; *penetraĵo* – slika (umetniška) – *bildo* – slika (splošno); *skulptaĵo* – kip; *ekspozicio* – razstava; *aranĝo* – prireditev; *societo* – društvo; *kulturo* – kultura; *feliĉo* – sreča; *malfeliĉo* – nesreča; *akcidento* – neseča (pri delu, na cesti...); *ĝojo* – veselje; *gloro* – slava; *plezuro* – zabava; *paco* – mir; *pacienco* – potrpljenje; *tolero* – prenašanje; *kontento* – zadovoljnost; *riĉeco* – bogastvo; *malriĉeco* – revščina; *sufero* – trpljenje; *doloro* – bolečina; *konsolo* – tolažba; *konsilo* – nasvet...

Pridevniki

Pridevnik – *adjektivo* – spoznamo po končnici *-a*: *granda* – velik; *bela* – lep itd. Pridevnike sklanjamo enako kakor samostalnice, pridevnik pa se v številu in sklonu ujema s samostalnikom, prav kakor v slovenščini. Torej: *Alta domo* (visoka hiša), *de alta domo*, *al alta domo*, *altan domon*, *ĉe alta domo*, *kun alta domo* – in v množini: *altaj domoj*, *de altaj domoj*, *al altaj domoj*, *altajn domojn*, *ĉe altaj domoj*, *kun altaj domoj*. To velja za vse pridevnike.

V tožilniku torej: *Mi vidas altan homon* – vidim visokega človeka.

Pridevnike pa tudi stopnjujemo, kakor recimo slovenski: lep, lepši, najlepši. V esperantu: *bela*, *pli bela*, *la plej bela*. Torej vedno enak pridevnik, spredaj pa primeralni predlog *pli* in presežni predlog *plej*. To je vse.

Tu si velja zapomniti nekaj najbolj nujnih pridevnikov, pri čemer še enkrat povejmo, da se da skoraj iz vsakega samostalnika in še iz drugih besednih vrst izpeljati tudi pridevnik s pridevniško končnico na *-a*. Vsi pridevniki veljajo za moški in ženski naravni spol, zato tu podajamo v slovenščini samo moško obliko:

dekstra – desen; *maldekstra* – levi; *utila* – koristen; *nepra* – nujen; *gaja* – vesel; *serioza* – resen; *ebria* – pijan; *sobra* – trezen; *delikata* – nežen; *kruda* – grob; *afabla* – prijazen; *ĝentila* – vljuden; *kaprica* – kapriciozen; *plena* – poln; *bunta* – pisan; *kolora* – barven, barvit; *nigra* – črn; *blanka* – bel; *ruĝa* – rdeč; *verda* – zelen; *blua* – moder (barvno); *saĝa* – moder (po modrosti); *impertinenta* – nesramen; *neŭroza* – nevrozen; *trankvila* – miren; *paca* – miren; *facilanima* – lahkomiseln; *violenta* – nasilen; *ŝercema* – šaljiv; *ironia* – ironičen; *severa* – strog; *supra* – gornji; *granda* – velik; *malgranda* – majhen; *honesta* – pošten; *sincera* – iskren; *rapida* – hiter; *malrapida* – počasen; *plena* – poln; *malplena* – prazen; *rekta* – raven; *oblikva* – poševen; *multekosta* – drag (glede na ceno); *kara* – drag (v odnosu); *larĝa* – širok; *longa* – dolg; *varma* – topel; *varmega* – vroč; *densa* – gost; *ofta* – pogost; *frua* – zgoden; *malsata* – lačen; *soifa* – žejen; *malsana* – bolan; *juna* – mlad; *nova* – nov; *interesa* – zanimiv; *principa* – načelen; *hela* – svetel; *ŝparema* – varčen; *pardonema* – odpustljiv; *komprenema* – razumevajoč; *komprenebla* – razumljiv; *uzebla* – uporaben; *seka* – suh; *malseka* – moker; *humida* – vlažen; *ideala* – idealen; *ĝusta* – pravilen; *agrabla* – prijeten; *bonvena* – dobrodošel; *dika* – debel; *sprita* – duhovit; *graveda* – noseča; *fama* – znamenit; *preta* – pripravljen; *decidema* – odločen; *facila* – lahek; *malfacila* – težek...

Prislovi

Prislov – *adverbo* – je beseda, ki kaže način kakega stanja ali dejanja, kakor: *estis bele* – bilo je lepo. Prislove prepoznamo po končnici *-e*: *interese* – zanimivo; *mirinde* – čudovito itd.

Prislovom ne sklanjamo, jih pa, kakor pridevnike, stopnjujemo, enako kakor pridevnik: *facile*, *pli facile*, *plej facile* – lahko, lažje, najlažje.

Tu nekaj nujnih prislovov, brez katerih se ne moremo pogovarjati:

Rapide – hitro; *malrapide* – počasi; *forte* – močno; *malforte* – šibko; *alte* – visoko; *malalte* – nizko; *bone* – dobro; *malbone* – slabo; *bonŝance* – na srečo; *feliĉe* – na srečo (*bonŝanco* je sreča po naključju – feliĉo pa je sreča po pravem, modrem življenju); *decide* – odločilno; *ofte* – često; *unuorange* – na prveem mestu, prvovrstno; *elstare* –

izstopajoče, izvrstno; *iomete* – nekoliko; *multe* – mnogo; *prave* – prav; *vere* – resnično; *honeste* – pošteno; *internacie* – mednarodno; *hejme* – doma; *hejmece* – domače; *singarde* – pazljivo; *evidente* – očitno, razvidno; *kontraŭe* – nasprotno; *ĝuste* – prav; *devige* – prisiljeno, obvezno; *libervole* – prostovoljno; *energie* – močno; *pasie* – strastno; *indiferente* – brezbrizno; *neŭtrale* – nevtralnno; *varmete* – mlačno; *principe* – načelno; *senprincipe* – nenačelno; *ekscelente* – odlično; *intime* – intimno; *private* – zasebno; *persone* – osebno; *oficiale* – uradno; *senpripense* – brez pomišljanja; *ekstraordinare* – izredno; *bone* – dobro; *malbone* – slabo; *duope* – v dvoje; *ekstreme* – skrajno; *proksimume* – približno; *daŭre* – trajno; *intense* – intenzivno; *elegante* – elegantno; *moderne* – moderno; *modere* – zmerno; *precize* – natančno; *poste* – potem; *eksterleĝe* – zunaj zakona; *kontraŭleĝe* – protizakonito; *senespere* – brez upanja; *sendie* – brezbožno; *mensoge* – lažno; *proksime* – blizu; *malproksime* – daleč; *profunde* – globoko; *malprofunde* – plitvo; *supraĝe* – površno; *pretere* – mimogrede; *efemere* – ob robu; *interne* – notranje; *ekstere* – zunaj; *erare* – napačno; *kontraŭdire* – protislovno; *obstine* – vztrajno; *spite* – navkljub; *enue* – dolgočasno; *senkoloro* – brezbarvno; *maksimume* – maksimalno; *minimume* – minimalno; *marĝene* – obrobno; *ĝoje* – radostno; *triumfe* – zmagovito; *glore* – slavno; *publike* – javno; *hejme* – doma; *kaŝe* – skrivaj; *laŭte* – glasno; *mallaŭte* – tiho; *silente* – molče; *plorante* – jokaje; *insiste* – nepopustljivo; *leĝere* – ležerno; *fiere* – ponosno; *honte* – sramotno; *varme* – toplo; *malvarme* – hladno; *danĝere* – nevarno; *sekure* – zagotovo; *ripete* – ponavlja; *amante* – ljubeč; *ignorante* – prezirajoč; *sciante* – vedoč; *kriante* – kriče; *esperante* – upajoč...

Glagoli

Glagol – *verbo* – je beseda, ki opisuje stanje, dogajanje ali delovanje. Prepoznamo ga po končnici za nedoločnik *-i* (prav kakor v slovenščini) ali pa po končnicah za tri čase in tri naklone: povedni, želelni in velelni: *-is -as -os; -us; -u!* Glagolske končnice v esperantu izražajo samo čas in naklon, ne pa tudi, kdo je subjekt dejanja, zato je esperantska osebna glagolska oblika vedno sestavljena iz osebnega zaimka in glagola v ustreznem času in naklonu, torej z eno gornjih končnic. Obstajajo tudi še sestavljene glagolske oblike, kar pa ne sodi v ta pripomoček za najnujnejše in najbolj enostavne stvari v jeziku. Spregatev po slovenskem vzorcu bi torej v esperantu bila:

Mi legas libron (berem knjigo); *mi legis libron* (bral sem knjigo); *mi legos libron* (bral bom k.)
Vi skribas leteron (pišeš pismo); *vi skribis leteron* (pisal si pismo); *vi skribos leteron* (boš...)
Li kuiras kaĉon (on kuha kašo); *li kuiris kaĉon* (kuhal je); *li kuiras kaĉon* (kuhal bo...)
Ŝi preparas kafon (ona pripravlja kavo); *ŝi preparis kafon* (pripravljala je); *ŝi preparos kafon* (bo)

Ĝi devus funkcii (to bi moralo delovati).

Faru, ke tio funkciu (naredi, da bo to delovalo)

Faru jam! Naredi že!

In nekaj nujno potrebnih glagolov, ki jih moramo znati:

esti – biti; *havi* – imeti; *stari* – stati; *kuši* – ležati; *iri* – iti; *kuri* – teči (z nogami); *sidi* – sedeti; *moviĝi* – gibati se, premakniti se; *paroli* – govoriti; *silenti* – molčati; *spiri* – dihati; *vivi* – živeti; *loĝi* – stanovati; *veni* – priti; *eniri* – vstopiti; *eliri* – iti ven; *elveni* – priti ven; *salti* – skočiti; *kanti* – peti; *paroli* – govoriti; *diri* – reči; *demandi* – vprašati; *respondi* – odgovoriti; *jesi* – pritrditi; *negi* – zanikati; *manĝi* – jesti; *trinki* – piti; *kisi* – poljubiti; *ĉirkaŭpreni* – objeti; *ripeti* – ponoviti; *lerni* – učiti se; *instrui* – učiti, poučevati; *prelegi* – predavati; *skribi* – pisati; *tajpi* – tipkati; *desegni* – risati; *pentri* – slikati; *foti* – fotografirati; *baki* – peči; *bicikli* – peljati se s kolesom; *telefoni* – telefonirati; *aŭskulti* – poslušati; *aŭdi* – slišati; *vidi* – videti; *rigardi* – gledati; *ridi* – smejati se; *plori* – jokati; *malsaniĝi* – zboleti; *resaniĝi* – ozdraveti; *aĉeti* – kupiti; *vendi* – prodati; *preĝi* – moliti; *peti* – prositi; *konfesi* – priznati; *agnoski* – priznati (komu kaj); *preni* – vzeti; *teni* – držati; *doni* – dati; *lupreni* – izposoditi si; *lui* – izposoditi drugemu; *kredi* – verjeti; *fidi* – verovati, zaupati; *tusi* – kašljati; *ŝviti* – potiti se; *peni* – truditi se; *klopodi* – prizadevati si; *aparteni* – pripadati; *komuti* – vključiti; *bruligi* – prižgati; *enverŝi* – naliti; *surŝuti* – nasuti; *glui* – lepiti; *ŝraŭbi* – priviti (vijak); *studi* – študirati; *ekzamini* – delati izpit; *pafi* – streljati; *defendi* – braniti; *ataki* – napasti; *tuŝi* – dotakniti se; *kolizii* – zaleteti se; *aserti* – trditi; *pruvi* – dokazati; *konfirmi* – potrditi; *atesti* – pričevati; *ĵuri* – priseči; *veti* – staviti; *starigi* – postaviti; *meti* – položiti, dati; *foriri* – oditi; *forlasi* – zapustiti; *vojaĝi* – potovati; *venki* – zmagati; *malvenki* – izgubiti, biti poražen; *perdi* – izgubiti (kaj); *trovi* – najti; *serĉi* – iskati; *provi* – poskusiti; *riski* – tvegati; *konfidi* – zaupati; *ami* – ljubiti; *ŝati* – rad imeti; *malami* – sovražiti; *pensi* – misliti; *mediti* – premišljevati; *naĝi* – plavati; *ŝerci* – šaliti se; *interbatiĝi* – tepsti se; *bati* – tepsti, tolči; *segi* – žagati; *frapi* – udariti; *ĵeti* – vreči; *kapti* – zgrabiti; *marŝi* – korakati; *reciti* – recitirati; *viziti* – obiskati; *reveni* – vrniti se; *kolekti* – zbirati, nabirati; *kompili* – zbrati; *kudri* – ŝivati; *lavi* – prati, umivati; *fali* – pasti; *leviĝi* – vstati; *saluti* – pozdraviti; *pripensi* – pomisliti; *danci* – plesati; *fajfi* – žvižgati; *interesiĝi* – zanimati se; *premi* – stisniti; *kalkuli* – računati; *nombri* – ŝteteti; *observi* – opazovati; *peki* – grešiti; *morti* – umreti; *saviĝi* – rešiti se; *prosperi* – dobro uspevati; *rekoni* – prepoznati, spoznati; *dubi* – dvomiti; *forpeli* – pregnati; *gastigi* – gostiti; *fermi* – zapreti; *malfermi* – odpreti; *kopii* – prepisati; *inviti* – povabiti; *gratuli* – čestitati; *bondeziri* – želeti dobro; *hasti* – hiteti; *sakri* – preklinjati; *pereigi* – pogubiti; *supervenki* – premagati; *ĝui* – uživati; *sufери* – trpeti...

Števniki

Števniki – *numeralo* – je beseda, ki označuje število, zaporedje, skupino, ulomek ipd. kake stvari.

Glavni števniki so osnovne števniske oblike, s katerimi preprosto štejemo oz. navajamo števila:

nul (0); *unu* (1); *du* (2); *tri* (3); *kvar* (4); *kvin* (5); *ses* (6); *sep* (7); *ok* (8); *naŭ* (9); 10 (*dek*).

Od tu naprej števnike preprosto dodajamo:

dekunu (11); *dekdu* (12); *dektri* (13); *dekkvar* (14); *dekkvin* (15); *dekses* (16); *deksep* (17); *dekol* (18); *deknau* (19); *dudek* (20); *dudek unu* (21); *dudek du* (22); *dudek tri* (23 do *tridek*

(30); *tridek unu* (31); *tridek du* (32) itd. do *kvardek* (40); *kvindek* (50); *sesdek* (60); *sepdek* (70); *okdek* (80); *naŭdek* (90) in do *naŭdek naŭ* (99), potem pa *cent* (100), potem *mil* itd. Vrstilni števniki v slovenščini so: prvi, drugi, tretji itd., enako v esperantu, kjer jih naredimo tako, da glavnemu števniku dodamo pridevniško končnico *-a*:

nula (ničelni); *unua* (1-a, prvi); *dua* (2-a, drugi); *tria* (3-a, tretji) itd. z vsemi glavnimi števnik. Tudi pri sestavljenih, kakor recimo 2018-a, rečemo: *dumil dekoka*.

Družilni števniki povedo, kolikokrat se kaka stvar pojavlja. Delamo jih s pripono *-op*, tej pa potem lahko dodamo pridevniško ali pa prislovno končnico, torej *-a* ali pa *-e*:

unuopa – enkrat; *unuope* – enkratno; *dekopa* – desetkrat ali deseteri; *dekope* – desetkratno ali v desetero itd.

Razdelilni števniki povedo, na kakšno število ali zaporedje je kaj razdeljeno. Delamo jih s pripono *-foj* s pomenom »-krat«:

unufoje – enkrat; *unuafoje* – prvikat; *dufoje* – dvakrat; *duafoje* – drugikat; *centfoje* – stokrat itd.

Množilni števniki so podobni razdelilnim, povedo, s katerim številom pomnožujemo osnovno število. Delamo jih s pripono *-obl*, ki prav tako pomeni v slovenščini »-krat«:

duoble – dvakratno, dvojno; *trioble* – trikratno, trojno; *kvinobla* – petkratno itd.

Ulomki izražajo delitev osnovnega števila, izražamo pa jih s pripono *-on*, ki ji navadno dodamo še samostalniško končnico *-o*:

duono – polovica; *kvarono* – četrtnina; *okono* – osmina; *dekono* – desetina; *centono* – stotinka itd.

Če dodamo pridevniško končnico, dobimo:

duona – polovičen; *kvarona* – četrtninski; *okona* – osminski itd.

Oziralni zaimki in vprašalnice

Funkcija te besedne vrste je podana v imenih: ozir in vpraševanje. Če recimo v slovenščini rečem: Ta, ki sem ga lani še videval, je letos že rajni, me oziralni zaimek »ki« informira, da se informacija na njegovo novo stanje nanaša na tistega, o katerem govori stavek pred zaimkom »ki«.

Zamenhof je vprašanje vseh teh besednic, ki pri učenju tujih jezikov delajo kar precej preglavic, rešil genialno preprosto. Kot deblo vseh teh besednic je postavil samoglasnik »l«. To, kar potem najdemo pred samoglasnikom »l«, ima naslednje funkcije:

K – spraševanje

T – kazanje

Ĉ – posploševanje

NEN – zanikovanje

Prazno mesto – izbor

To, kar najdemo za samoglasniškim deblom teh besednic, pa nam pove:

U – oseba

O – stvar, bitje, pojem, pojav

A – kakovost, značilnost

E – kraj
EL – način
AL – vzrok
ES – pripadnost, svojina
OM – število, količina

Če torej sestavimo to, kar je pred debom l s soglasnikom K, za deblom pa postavimo samoglasnik U, dobimo strukturo, ki v tem sistemu sprašuje po osebi – temu pa s konkretno besedo v vseh jezikih potem rečemo, kakor tudi v slovenščini: KDO, v esperantu pa KIU. Če za deblom namesto U postavimo O, dobimo spraševanje po kaki stvari, pojmu ali pojavu, čemur bi po slovensko rekli preprosto KAJ, v esperantu torej KIO. Če še vedno začnemo sestavljeno besedico s K, torej če sprašujemo, pa za deblom postavimo AL, je jasno, da sprašujemo po vzroku, čemur z eno besedo rečemo slovensko ZAKAJ, v esperantu torej KIAL – in tako naprej. Tako se nam ni treba učiti vseh teh besed, ampak je dovolj vedeti, da je na sredini, v deblu, vedno samoglasnik l, pred njim pa en glas ali dva, ki povesta, kaj hočemo z ozirnim zaimkom oz. vprašalnico najti – na drugi strani debla pa postavimo glas ali dva, ki povesta, na kaj se to nanaša: na osebo, stvar, kakovost, kraj, način, svojino, cilj ali število.

Tu pa sledi še slovarček vseh teh kombinacij. Prve tri pokažem še s črticami, kako je korelativ sestavljen. Če ima kdo raje učenje na pamet, kakor pa logično sestavljanje, se lahko korelativov nauči tudi tako, kakor to delamo z drugimi jeziki, da vsakega vzamemo kot novo besedo:

K-I-U = KIU = kdo?	TIU = ta, tale	ĈIU = vsak
K-I-O = KIO = kaj?	TIO = to, tole	ĈIO = vse
K-I-A = KIA = kakšen?	TIA = tak, takšen	ĈIA = vsakršen
KIE = KIE = kje?	TIE = tam	ĈIE = povsod
KIEL = kako, kakor?	TIEL = tako	ĈIEL = na vsak način
KIAL = zakaj?	TIAL = zato	ĈIAL = iz vsakega vzroka
KIES = kogaršnji?	TIES = tega(le)	ĈIES = vsakogar (last)
KIOM = koliko?	TIOM = toliko	ĈIOM = v vsakem obsegu

NENIU = nihče	IU = nekdo, kdo
NENIO = nič, nobena stvar	IO = nekaj, kaj
NENIA = nikakršen	IA = nekaj(šen)
NENIE = nikjer	IE = nekje
NENIEL = na noben način	IEL = nekako
NENIAL = iz nobenega vzroka	IAL = zaradi nečesa
NENIES = nikogar (last)	IES = nekoga (last)
NENIOM = v nobenem obsegu	IOM = nekaj, nekoliko

Če vprašalnim korelativom pritaknemo besedico ajn = slov. »-koli«, dobimo pomen v smislu poljubnosti:

Kiu-ajn = kdor koli; *kio-ajn* = kar koli; *kia-ajn* = kakršen koli; *kie-ajn* = kjer koli; *kiel-ajn* = kakor koli; *kial-ajn* = iz kakršnega koli vzroka ali razloga; *kies-ajn* = kogar koli last; *kiom-ajn* = kolikor koli.

Enako lahko naredimo s posploševalnimi korelativi:

Ĉiu-ajn = vsakteri; *ĉio-ajn* = vsaka poljubna stvar; *ĉia-ajn* = vsakršen; *ĉiel-ajn* = na prav vsak možen način; *ĉial-ajn* = iz vsakega možnega vzroka oz. razloga; *ĉies-ajn* = kogar koli možna last; *ĉiom-ajn* = v vsakem možnem obsegu.

In enako pri nedoločnih korelativih:

Iu-ajn = kdor koli; *io-ajn* = kar koli; *ia-ajn* = kakršen koli; *ie-ajn* = kjer koli; *iel-ajn* = na kakršen koli način; *ial-ajn* = iz kakršnega koli vzroka ali razloga; *ies-ajn* = kogar koli last; *iom-ajn* = v kakršnem koli obsegu.

Vezniki, predlogi in medmeti

Konjunkcioj, prepozicioj kaj interjekcioj... Brez teh navadno zelo kratkih besed ne bi mogli sestavljati stavkov. To so nekakšni sklepi ali tudi lepilna mesta med nosilnimi besednimi vrstami: samostalniki, glagoli, pridevniki in prislovi.

Tu slovarček najnужnejših:

kaj – in

jes – ja

ne – ne

nek ... nek – niti ... niti

ĉu – ali (v smislu splošne vprašalnice, s katero začnemo vprašalni stavek: *Ĉu vi scias tion?* – Ali veš to?)

kun – s/z v smislu druženja (*Li promenas kun ŝi* – on se sprehaja z njo)

per – s/z v smislu sredstva, orodja (*Li laboras per bormaŝino* – on dela z vrtalnim strojem)

sen – brez

en – v

el – iz

sur – na

krom – razen

por – za

pro – zaradi

tamen – vendar, toda

aŭ ... aŭ – ali ... ali (*Aŭ vi lernos aŭ vi malsukcesos vian ekzamenon* – ali se boš učil, ali pa ne boš uspel na tvojem izpitu)

malgraŭ – kljub

se – če, ako

sed – ampak

kontraŭ – proti

do – torej

ho – oj!

nome – namreč

mem – sam (*Li mem tion diras* – on sam to pravi.)

kvankam – čeprav

jam – že
ankoraŭ – še
nur – samo (*nur post* ali *nur kiam* – šele)
trans – čez, onstran
super – nad (*supren* – gor)
sube – doli, spodaj (*suben* – dol)
ĉi – izraža bližino (*tie* – tam; *ĉi tie* – tu; *tiu* – tisti; *tiu ĉi* – tale...)
jen – evo, glej
dum – med (časovno); *dum* – medtem ko
ekster – zunaj (*ekstera* – zunanji)
inter – med (krajevno in časovno)
post – po (*poste* – potem)
de – od (tudi kot predlog za rodilnik)
al – k/h (tudi kot predlog za dajalnik)
ĉe – pri, ob (tudi kot predlog za mestnik)
apud – zraven, poleg
sen – brez (tudi kot predpona: *senracia* – nerazumen; *senŝance* – brez možnosti)
kvankam – čeprav
tre – zelo
tro – preveč
da – od (količinski rodilnik: *multe da tio* – veliko tega; *milo da demandoj* – tisoč vprašanj)
nu – no, torej
je – splošni predlog, kadar nimamo drugega primernege (*Je via sano* – na tvoje zdravje)
antaŭ – pred (*antaŭe* – spredaj; *antaŭa* – sprednji)
malantaŭ – zadaj (*malantaŭe* – zadaj; *malantaŭa* – zadnji)
po – po (*Kilogramo po kvin eŭroj* – kg po 5 evrov)
pli – bolj, več (tudi predlog za primernik v stopnjevanju pridevnika ali prislova: *pli bela* – lepši)
plej – najbolj (tudi predlog za presežnik v stopnjevanju pridevnika ali prislova: *la plej bela el ili* – najlepši ali najlepša med njimi)
ha – ah!
ve – joj!
fi – fuj!
he – hej!
bis – še, ponovno!
halo – halo!
for – proč!
hm – hm
ja – saj, pač
pri – o (*Li parolis pri sia vivo* – govoril je o svojem življenju. *Pri kio temas?* – za kaj gre?)
alie – drugače, sicer
cetere – sicer pa
certe – gotovo, zanesljivo
ĉar – ker

ju pli ... des pli – kolikor bolj ... toliko bolj (ali več)
kvazaŭ – kakor da
kondiĉe ke – s pogojem, da
tial ke – zato ker
por ke – da bi
de kiam – odkar, od kdaj
ĝis kiam – doklej, dokler
antaŭ ol – preden, prej ko
eĉ – celo (*eĉ se* – celo če)
ne nur, sed ankaŭ – ne le, ampak tudi
hola – hej!
ts – tiho!
halt – stoj!
hop – hop, skoči!
ho jes – o ja!
ho ne – o ne!
aj – joj!
danke al Dio – hvala Bogu!
damne – prekleto!

Pri rabi predlogov moramo paziti, da jim vedno sledi samostalnik v 1. sklonu, imenovalniku (nominativo). Velikokrat pa namesto predloga lahko uporabimo tožilnik (akuzativo).

Pripone – predpone in zapone

S priponami (*afiksoj*), torej s predponami (prefiksoj) in zaponami (*sufiksoj*) spreminjamo besedam pomen, s čimer lahko iz manjšega števila besednih korenov izpeljemo veliko novih besed, ne da bi se morali teh posebej učiti.

Najprej predpone (*prefiksoj*):

bo- sorodstvo s poroko: *bopatro* – tast; *bofilo* – zet itd.

dis- pomeni: raz- (dis + bati: *disbati* – razbiti; dis + trumpeti: *distrumpeti* – raztrobiti)

ek- pomeni: trenutno dejanje (ek + paroli: *ekparoli* – spregovoriti; ek + pafi: *ekpafi* – ustreliti)

eks- pomeni: bivši (eks + ministro: *eksministro* – nekdanji minister; eks + edzo: *eksedzo* – bivši mož)

fi- pomeni: moralno zgražanje, nekaj zaničljivega (fi + šerco: *fiŝerco* – umazana šala; fi + domo: *fidomo* – razglašena nedostojna hiša)

ge- pomeni: oba spola skupaj (ge + sinjoroj: *gesinjoroj* – gospe in gospodje; ge + fratoj: *gefratoj* – bratje in sestre; ge + patroj: *gepatroj* – starši)

mal- pomeni: nasprotni pomen (*bona* – dober; mal-bona: *malbona* – slab). To predpono lahko uporabljamo tudi pri samostalnikih, prislovih in glagolih in tako v enem mahu skoraj podvoji besedni zaklad brez dodatnega učenja. Seveda pazimo, da te predpone ne uporabljamo, kadar bi bilo to nesmiselno, kakor: *homo* – človek; *malhomo* – zverina, vendar nima smisla reči: *fiŝo* – riba in *malfiŝo*, razen v ŝali, saj nasprotje od ribe ne obstaja.

mis- pomeni: napačno, zmotno (mis + kompreni: *miskompreni* – napak razumeti; mis +

prononci: *misprononci* – napak izgovarjati; mis + instrui: *misinstrui* – narobe učiti)
pra- pomeni enako kakor slovenski pra (pra + avo: *praavo* – praded; pra + tempo: *pratempo* – pradavnina)
re- pomeni: ponovno, spet, nazaj (re + veni: *reveni* – vrniti se; re + doni: *redoni* – vrniti)

In zdaj še zapone (*sufiksoj*):

- aĉ** pomeni: nevšečnost, ničvrednost (hundo + aĉo: *hundaĉo* – ŝcene; domo + aĉo: *domaĉo* – bajta; aĉ + ulo: *aĉulo* – ničvrednež)
- ad** pomeni: trajnost oz. ponavljanje (leg + adi: *legadi* – prebirati; paf + adi: *pafadi* – streljati; lern + ado: *lernado* – učenje; ven + ado: *venado* – prihajanje)
- aĵ** pomeni: popredmetenje (art + aĵo: *artaĵo* – konkretna umetnina; fripon + aĵo: *friponaĵo* – pobalinstvo; nov + aĵo: *novaĵo* – novica, novost)
- an** pomeni pripadnost, članstvo, prebivanje (klub + ano: *klubano* – član kluba; societ + ano: *societano* – društvenik; parti + ano: *partiano* – član stranke; luter + ano: *luterano* – luteran; mariburg + ano: *mariburgano* – Mariborčan; slovenburg + ano: *slovenburgano* – Slovenjegradčan)
- ar** pomeni vrsto, zbirko, serijo enakih ali podobnih reči (hom + aro: *homaro* – človeštvo; arb + aro: *arbaro* – gozd; ŝtup + aro: *ŝtuparo* – stopnišče; arigi – razvrstiti se; arigi – uvrstiti)
- ĉj** pomeni ljubkovalno poimenovanje za moški spol, pri čemer pritaknemo zapono *ĉj* na prvi zlog poimenovanja (patr + ĉjo: *paĉjo* – očka; Petr + ĉjo: *Peĉjo* – Peterček)
- ebl** pomeni zmožnost, mogočnost (kred + ebla: *kredebla* – verjeten; neked + ebla: *nekredebla* – neverjeten; vid + ebla: *videbla* – viden; ating + ebla: *atingebla* – dosegljiv)
- ec** pomeni abstrahirano lastnost glede na osnovni pomen besede (hom + eco: *homeco* – človečnost; stult + eco: *stulteco* – neumnost; bonkor + eco: *bonkoreco* – dobrosrčnost)
- eg** pomeni okrepitev osnovnega pomena (grand + ega: *grandega* – velikanski; fort + ega: *fortega* – silen; pluv + ego: *pluvego* – močno deževje, naliv)
- ej** pomeni prostor ali ustanovo (lern + ejo: *lernejo* – šola; enir + ejo: *enirejo* – vhod; cuir + ejo: *kuirejo* – kuhinja)
- em** pomeni nagnjenost k čemu (labor + ema: *laborema* – delaven; ŝpar + ema: *ŝparema* – varčen; dorm + ema: *dormema* – zaspan; tim + ema: *timema* – bojzljiv)
- end** pomeni nujnost, da se kaj zgodi ali naredi (pag + enda: *pagenda* – obvezno plačati; far + enda: *farenda* – obvezno narediti; plenum + enda: *plenumenda* – se mora izpolniti)
- er** pomeni drobec, delček celote (pan + ero: *panero* – krušna drobtina; lign + ero: *lignero* – trščica; neĝ + ero: *neĝero* – snežinka; sabl + ero: *sablero* – zrnce peska)
- estr** pomeni vodilno mesto (urb + estro: *urbestro* – župan; ŝtat + estro: *ŝtatestro* – državni poglavar; *estro* samo po sebi pomeni voditelja; *estrarano* je tako član vodstva)
- et** pomeni pomanjšanje pomena (dom + eto: *dometo* – hiška; mus + eto: *museto* – miška; knabin + eto: *knabineto* – majhna deklica)
- id** pomeni potomstvo po rojstvu (hom + ido: *homido* – človeški potomec; kok + ido: *kokido* – piščanec; reĝ + ido: *reĝido* – kraljevič; *ido* je tudi ime reformiranega esperanta iz leta 1907, ki se ni uveljavil, s pomenom, da je to »potomec esperanta«.

- ig** pomeni povzročitev vsebine osnovne besede (blind + igi: *blindigi* – oslepiti; lac + igi: *lacigi* – utruditi; akr + igi: *akrigi* – naostriti; apart + igi: *apartigi* – ločiti)
- iĝ** pomeni, da kdo ali kaj postane to, kar je pomen osnovne besede (blind + iĝi: *blindiĝi* – oslepiti; far + iĝi: *fariĝi* – narediti se, postati; entuziasm + iĝi: *entuziasmiĝi* – navdušiti se; profan + iĝi: *profaniĝi* – profanirati se, izgubiti svetost; tag + iĝi: *tagiĝi* – daniti se; el + iĝi: *eliĝi* – izviti se; komenc + iĝi: *komenciĝi* – začeti se)
- il** pomeni sredstvo, orodje (seg + ilo: *segilo* – žaga; kudr + ilo: *kudrilo* – šivanka; kurac + ilo: *kuracilo* – zdravilo; *ilo* kot samostojna beseda pomeni sredstvo, orodje)
- in** pomeni ženski naravni spol (vir + ino: *virino* – ženska; fil + ino: *filino* – hči; edz + ino: *edzino* – žena, soproga; instruist + ino: *instruistino* – učiteljica; skupaj s sufiksom *-ulo*, ki pomeni posebljeno lastnost, ki jo pomeni osnovna beseda, kakor recimo: timi – bati se; *timulo* – boječnež; če dodamo še zapono *-in*, dobimo *timulino* – boječka)
- ind** pomeni vreden, zaslužen za kaj (laŭd + inda: *laŭdinda* – vreden pohvale; rid + inda: *ridinda* – smešen; plor + inde: *plorinde* – vredno, da bi človek jokal; kot lastna beseda je *inda* torej vreden česa; *malinda* – nevreden)
- ing** pomeni držalo, v katero kaj vtaknemo (plum + ingo: *plumingo* – peresnik; kandel + ingo: *kandelingo* – svečnik; glav + ingo: *glavingo* – nožnica za meč; sag + ingo: *sagingo* – tul za puščice)
- ism** pomeni doktrino ali sistem (budh + ismo: *budhismo* – budizem; komun + ismo: *komunismo* – komunizem; faŝ + ismo: *faŝismo* – faŝizem; katolik + ismo: *katolikismo* – katolicizem)
- ist** pomeni nosilca poklica ali redne dejavnosti in pripadnosti (labor + isto: *laboristo* – delavec; orgen + isto: *orgenisto* – organist; muzik + isto: *muzikisto* – glasbenik; ŝak + isto: *ŝakisto* – ŝahist; instru + isto: *instruisto* – učitelj; social + isto: *socialisto* – socialist)
- nj** pomeni ljubkovalno končnico za ženska imena ali naslove, kakor *-ĉj* pri moških, pritaknjene na prvi zlog imena ali naslova (pa + njo: *panjo* – mamica; fra + njo: *franjo* – sestrica; Ma + njo: *Manjo* – Marijica)
- obl** pomeni končnico za množenje (unu + obla: *unuobla* – enkratno; du + obla: *duobla* – dvojen, dvakratno; mil + obla: *milobla* – tisočer, tisočkratno)
- on** pomeni ulomek (frakcio) (kvar + ono: *kvarono* – četrtnina; dek + ono: *dekono* – desetina; du + on-patrino: *duonpatrino* – mačeha)
- op** pomeni združevalnost števnikov (unu + ope: *unuope* – enkratno; du + ope: *duope* – v dvoje)
- uj** pomeni posodo, rastlino s sadeži in deželo, poseljeno z... (sal + ujo: *salujo* – solnica; abel + ujo: *abelujo* – čebelji panj; lav + ujo: *lavujo* – umivalnik; prun + ujo: *prunujo* – slivovo drevo; pom + ujo: *pomujo* – jablana; angl + ujo: *Anglujo* – Anglija; patr + ujo: *patrujo* – očetnjava)
- ul** pomeni osebo, nosilko lastnosti, ki jo pomeni osnovna beseda (feliĉ + ulo: *feliĉulo* – srečnež; bon + ulo: *bonulo* – dobričina; samo beseda *ulo* pomeni: tip)
- um** pomeni nekaj nedoločenega, če z nobeno drugo predpono ali zapono ne moremo podati ideje, ki jo hočemo povedati (brak + umi: *brakumi* – objeti; gust + umi: *gustum* – poskusiti, jed ali pijačo; foli + umi: *foliumi* – listati; ŝton + umi: *ŝtonumi* – kamenjati;

kruc + umi: *krucumi* – križati; akv + umi: *akvumi* – zalivati; sap + umi: *sapumi* – namiliti; kaf + umi: *kafumi* – hoditi na kavo)

Člen LA

Esperanto nedoločnega člena nima. Kljub temu ga nekateri nadomeščajo s števnikom *unu*, kar sicer ni v soglasju z esperantskimi pravili oz. slovnico. Ima pa esperanto določni člen *la*, ki pove, ali je osebek ali pa predmet v stavku znan ali še neznan. Člen *la* v esperantu pa ne pove, kakšen je slovnični spol samostalnika, pred katerim stoji, saj esperanto slovničnega spola nima. Take rabe smo navajeni iz angleščine, ki slovničnega spola v večini primerov prav tako nima, nedoločni člen *a* oz. *an* in določni člen *the* pa slovničnega spola tako ali tako ne nakazujeta. Slovenci imamo z rabo določnega člena težave, ker ga v lastnem jeziku nimamo (več). Naši protestantski pisci so ga v obliki kazalnih zaimkov namreč še poznali. Zamenhof je svetoval, naj v primeru dvoma člena raje ne uporabimo, ker je opuščeni člen, kjer bi sicer naj bil, manjša napaka, kakor pa odvečen člen.

Nekaj pogovornih stavkov

Bonan tagon! – Dober dan!

Ho, saluton! – O, pozdravljen/pozdravljena!

Mia nomo estas Maria. – Ime mi je Marija.

Kaj mia nomo estas Aloiza. – In moje ime je Alojzija.

Kiam vi alvenis? – Kdaj si prišel/prišla (enako pri vikanju)?

Mi alvenis trajne je la sesa horo. – Prišel/prišla sem z vlakom ob šesti uri.

Ĉu estis tre varme en la vagono? – Je bilo zelo toplo v vagonu?

Ne, estis agrable, ili havas klimatregulilon. – Ne, je bilo prijetno, imajo klimatsko napravo.

Ĉu via veturo estis enua? – Je bila tvoja/vaša vožnja dolgočasna?

Ne, tute ne, mi legis tre interesan libron. – Ne sploh ne, brala sem zelo zanimivo knjigo.

Ĉu vi povas konfidi al mi ĝian titolon, eble ankaŭ mi ĝin legos? – Mi lahko zaupaš njen naslov, morda jo bom tudi jaz brala?

*Estas vere bela romano de Spomenka Ŝtimec: **Ombro sur interna pejzaĝo.*** – Je res lep roman Spomenke Ŝtimec: Senca na notranji pokrajini.

La nomo sonas preskaŭ kiel slovena... – Ime zveni skoraj kakor slovensko...

Nu, la aŭtorino estas kroatino. – No, avtorica je Hrvatica.

Sed la titolo ne sonas kroate. – Ampak naslov ne zveni hrvaško.

Provu diveni, pri kiu lingvo temas! – Poskusi uganiti, za kateri jezik gre.

Ĉu hispana, eble portugala aŭ eĉ rumana? – Ali španski, morda portugalski ali celo romunski?

Bone, parte vi pravas. – Dobro, delno imaš prav.

Kiel parte, oni ne povas parte pravi, se temas pri certa lingvo... Kako delno, človek ne more imeti delno prav, če gre za določen jezik...

Do, la vortrezoro de la serĉata lingvo apartenas al la sama grupo de lingvoj, kiujn vi menciis. – Torej, besedni zaklad iskanega jezika sodi v isto skupino jezikov, ki si jih omenila.

Mi komprenas, do povus esti la retoromanĉa, ĉu? – Razumem, torej bi lahko bila retoromanščina, ali?

Jen, mi devas al vi helpi. Temas pri Esperanto. – Glej, moram ti pomagati. Gre za esperanto.

Ah, antaŭ dudek jaroj mi ion aŭdis pri tiu artefarita universala lingvo, mi pensis ke ĝi simple mortis... – Oh, pred dvajsetimi leti sem nekaj slišala o tem umetnem univertzalnem jeziku, mislila sem, da je preprosto umrl.

Permesu kelkajn korektaojn. Ĝi ne estas artefarita, ja nek unu vorto estas elpensita. Ĝi ne estas universala, sed internacia. Kaj ĝi ne mortis, sed nur alimaniere plu vivas, ol ĝi antaŭ dudek jaroj vivis! – Dovoli nekaj popravkov. Ta ni umetno narejen, saj niti ena beseda ni izmiŝljena. Ni univertzalen, ampak mednaroden. In ni umrl, ampak le drugaĉe naprej živi, kakor je živel pred dvajsetimi leti!

Kaj kie vi ĝin finlernis? – In kje si se ga nauĉila?

Dum mi frekventis gimnazion, mi partoprenis kurson, sed poste mi ĉesis lerni. – Ko sem obiskovala gimnazijo, sem se udeležiła teĉaja, a potem sem se nehala uĉiti.

Kaj kio vin poste instigis denove provi? – In kaj te je potem spodbudilo, da znova poskusiš? Vi scias, kio la virinan koron stimulas fari tiajn aferojn... – Veŝ, kaj žensko srce spodbudi, da poĉenja take reĉi...

Ne diru! Do tamen amaventuro? – Ne reci! Torej vendar ljubezenska pustolovŝĉina?

Eble tio komenciĝis kiel amaventuro, sed bonŝance ĉio finiĝis per nupto. – Morda se je to zaĉelo kot ljubezenska pustolovŝĉina, a na sreĉo se je vse konĉalo s poroko.

Kaj via edzo ne estas sloveno, se mi vin bone sekvas? – In tvoĵ soprog ni Slovenec, ĉe ti dobro sledim?

Jes, vi pravas, li ne estas sloveno, li estas anglo. – Ja, imaŝ prav, ni Slovenec, je Anglež.

Anglo, kaj li parolas tiun Esperanton, ne diru! – Anglež, pa govori ta esperanto, ne govori!

Vidu, Aloiza, la angloj ne havas kompleksojn pri sia lingvo, ili estas lingve kaj etne stabilaj, tial ili ne havas problemon interesiĝi pri Esperanto kaj ĝin lerni. – Glej, Alojzija, Angleži glede svojega jezika nimajo kompleksov, so jezikovno in narodno trdni, zato nimajo problemov, da bi se zanimali za esperanto in se ga uĉili.

Se mi bona komprenas, via familia lingvo tiel fariĝis Esperanto, ĉu? – Ĉe dobro razumem, je vajin družinski jezik tako postal esperanto, kaj?

Precize tiel! Kaj niaj kvar infanoj kreskas trilingve: kun la internacia, slovena kaj angla lingvoj. – Natanko tako! In najini ŝtirje otroci odraŝĉajo trojeziĉno: z mednarodnim, slovenskim in angleŝkim jezikom.

Kaj nun permesu revenon al via libro, kiun vi legis dumveture en la trajno. Ĉu tio havas lignon kun via speciala familia modelo? – In zdaj dovoli, da se vrnem k tvoĵi knjigi, ki si jo brala med vožnjo na vlaku. Ali ima to povezavo s tvoĵim posebnim družinskim modelom?

Vi bone divenis. En la fascina libro de sinjorino Ŝtimec mi povas lerni, kiajn erarojn mi nepre ne faru por reteni mian geedzecon sana kaj feliĉa ĝis la fino. – Dobro si uganila. V fascinantni knjigi gospe Ŝtimec se lahko uĉim, katerih napak nujno ne smem narediti, da obdržim svoj zakon zdrav in sreĉen do konca.

Ĉu pri tio ŝi skribas? – Ali o tem piŝe?

Nu, ŝi montras dramon de geedzeco, kiu same kiel ĉe mi baziĝas je la komuna lingvo Esperanto. Kaj finfine ĝi tamen kolapsas. – No, prikazuje dramo zakona, ki enako kakor pri meni temelji na skupnem jeziku esperantu. In konec koncev vendar propade.

Kiel tio estas ebla, ja la partneroj en la romano havas komunan lingvon, do perfektan bazon por sia ĉiutaga komunikado? – Kako je to mogoĉe, saj imata partnerja v romanu skupen jezik, torej popolno osnovo za svoĵo vsakdanjo komunikajo?

La geedzeco en la romano devis fiaski, ĉar komuna lingvo por la komuna vivo ne estas pli granda helpo ol la gepatra lingvo, se ambaŭ geedzaj partneroj apartenus al la sama etno. – Zakon v romanu je moral propasti, ker skupen jezik za skupno življenje ni večja pomoč kakor pa materinščina, če bi oba zakonca pripadala isti narodnosti.

Tio signifas, ke via geedzeco troviĝas en la sama danĝero, ĉu ne? – To pomeni, da je tvoj zakon v isti nevarnosti, ali ne?

Ĉiu geedzeco, kies bazo estas nur lingvo aŭ nur korpa aŭ eĉ anima allogeco aŭ materia riĉo aŭ iu alia homa intereso, troviĝas en la sama danĝero. – Vsak zakon, katerega osnova je zgolj jezik ali samo telesna ali celo duŝevna privlačnost ali materialno bogastvo ali kak drug ĉloveŝki interes, je v enaki nevarnosti.

Kaj en tiu ĉi romano vi povis legi, kio estas la ĝusta bazo por la daŭra kaj feliĝa geedzeco? – In v tem romanu si lahko brala, kaj je prava osnova za trajen in sreĉen zakon?

Tion ne, sed mi legis pri tio, kio estas la falsa bazo, kaj en tiu ĉi kazo tio estis la komuna lingvo, do kredo, ke la komuneco en komuna idealo povas porti la ŝarĝon de la longa komuna vivo. – To ne, a brala sem o tem, kaj je napaĉna osnova, in v tem primeru je to bil skupni jezik, torej vera, da lahko skupnost v skupnem idealu nosi breme dolgega skupnega življenja. *Pardonu min, Maria, sed mi jam iĝas nervoza. Kio do estas tiu firma bazo por sur ĝin konstrui daŭran kaj feliĉan geedzecon?* – Oprosti mi, Marija, a že postajam nervozna. Kaj je torej tista trdna osnova, da lahko na njej postavimo trajen in sreĉen zakon?

Vidu, Aloiza, jam la falsa kredo, ke Esperanto kiel la ideala maniero internacie komuniki, povus tian bazon proponi, diras, ke neniu geedzeco povas daŭri en feliĉo nur inter du. La rolantoj en la romano naive kredis, ke tiu tria partnero povus esti la komuna lingvo. – Glej, Alojzija, že napaĉna vera, da bi esperanto kot idealen naĉin, kako komunikirati mednarodno, lahko ponudil to osnovo, pove, kako noben zakon ne more trajati v sreĉi samo med dvema. Junaka v romanu sta naivno verjela, da bi ta tretji aprtner lahko bil skupen jezik.

Do diru al mi, se ne la komuna lingvo, kio do? – Potem mi pa povej, če ne skupni jezik, kaj torej?

La afero estas pli simpla ol oni ĝenerale pensas. Tiu tria partnero ne povas esti iu aĝo aŭ fenomeno, kiel ankaŭ Esperanto. Tiu tria partnero devas mem esti persono, sed ne iu ajn persono, unu nura povas tion fari. – Stvar je bolj preprosta kakor ljudje sploŝno mislijo. Ta tretji partner ne more biti kaka stvar ali pojav, kakor tudi esperanto. Ta tretji partner mora sam biti oseba, vendar ne katera koli oseba, le ena sama lahko to nareidi.

Sed vi espereble ne parolas pri poligamio? Almenaŭ en Slovenio geedzeco en triopo estas leĝe malpermesata, kvankam multaj aliaj perversaĵoj fariĝas per la tempo permesataj kaj eĉ publike preferataj... – Saj kakor upam, ne govoriŝ o poligamiji? Vsaj v Sloveniji je zakon v troje po zakonu prepovedan, ĉeprav postajajo mnoge druge perverznosti ŝasoma dovoljene in celo v javnosti dobivajo prednost...

Fakte temas pri geedzeco en triopo, tamen ne en la senco de poligamio! – Dejansko gre za zakon v troje, vendar ne v smislu poligamije.

Vi ludas per mia nervsistemo, Maria! – Igraŝ se z mojim živĉnim sistemom, Marija!

Se tiel, mi malfermos la keston, ne tiun de Pandora, sed tiun de la Ligo. – Ĉe tako, bom odprla skrinjo, vendar ne Pandorino, ampak tisto Zaveze.

Vi povus redakti rubrikon de enigmoj en ĉiu magazino... – Ti bi lahko urejala ugankarsko rubriko v vsakem magacinu...

Do, vi konas la Keston de la Ligo, pri kiu parolas la Biblio, ĉu ne? – Torej, saj poznaŝ Skrinjo zaveze, o kateri govori Biblija, ali ne?

Mi vidas... vi parolas la lingvon, kiun cetere neniu alia parolas, nu jes, krom via familio, kaj vi legas libron, kiun same neniu plu legas, la Biblion... – Vidim... govoriŝ jezik, ki ga sicer nihĉe drug ne govori, no ja, razen tvoje družine, in bereŝ knjigo, ki je prav tako nihĉe veĉ ne bere, Biblijo...

Laŭ miaj informoj Esperanton tamen parolas almenaŭ kelk cent mil da homoj, kaj la Biblion verŝajne legas kelk cent milionoj da homoj, do tiel soleca mi ne povas esti. – Po mojnih informacijah esperanto vendar govori vsaj nekaj stotisoĉ ljudi, in Biblijo verjetno bere nekaj sto milionov ljudi, torej tako osamjena ne morem biti.

Kio troviĝas en via Kesto de la Ligo. Diru tuj, cetere mi vokas policon... – Kaj je v tvoji Skrinji zaveze. Povej takoj, sicer pokliĉem policijo...

En la kesto troviĝas la tabuloj kun la Dekalogo, do Dek Ordonoj de la Eternulo, donitaj al Moseo en la monto Sinajo. Tio estas la sola tekstero de la tuta Biblio, kiun Dio mem skribis sur la ŝtontabulojn. Tiuj, kiuj vivis laŭ la Ordonoj de la Eternulo, almenaŭ parte, ja neniu vere laŭ ili vivis, havis feliĉan vivon, ankaŭ koncerne la geedzecon. – V Skrinji so table z Dekalogom, Desetimi zapovedmi Gospoda, danimi Mojzesu na gori Sinaj. To je edino besedilce iz vse Biblije, ki ga je Bog sam napisal na kamnite table. Tisti, ki so živeli po Gospodovih zapovedih, vsaj delno, saj nihĉe v resnici po njh ni živel, so imeli sreĉno življenje, tudi glede zakona.

Sed la Kesto de la Ligo ne estas persono, la tria en via geedzeco. Kiel do? – Ampak Skrinja zaveze ni oseba, tretja v tojmem zakonu. Kako torej?

Mi gratulas, vi faras progreson. La persono, kiu devas partopreni ankaŭ mian kaj ĉies geedzecon por esti daŭra en feliĉo, estas la sama persono, kiu la Dekalagon propramane skribis kaj donis al Moseo instrukciojn, kiamaniere ilin deponi en la Keston de la Ligo. – Ĉestitam, napredujeŝ. Oseba, ki naj sodeluje tudi v mojem in vsakogarŝnjem zakonu, da bi bil trajen v sreĉi, je sta oseba, ki je Dekalog z lastnimi rokami napisala in Mojzesa pouĉila kako naj jih shрани v Skrinjo zaveze.

Vi diras nenion malpli grandan ol ke Dio persone estas tiu tria en via geedzeco. Kiamaniere tio povas funkcii? – Praviŝ niĉ manj kakor, da je Bog osebno tisti tretji v tojmem zakonu. Kako to lahko deluje?

La Kesto de la Ligo jam dum jarmiloj estas por la homaj okuloj perdita, sed ne la Dekalogo, en ĝi deponita, ja ĝi eniris la Biblion, la vorton de Dio. Sed post Jesuo Kristo kaj lia faro sur la tero ni ne vivas plu sub la Leĝo laŭ Moseo, ni havas novan Ligon, kiu materian keston ne bezonas. Tiu nova Kesto de la Ligo estas la homa koro, en kiu povas loĝi la tria Dia persono, la Sankta Spirito, kiu anstataŭas Jesuon sur la tero, ĝis li denove venos. Sed la Sankta Spirito ne venas simple en ĉiun homan koron, sed nur en tiun, kiu en fido akceptis Jesuon sia Savanto kaj kapitano de sia vivobarko. Kaj se viro kaj virino tian fidon havas, tiam la Eternulo estas la tria en ilia geedzeco. Ili bazas sian komunan vivon sur la firma fundamento, kies nomo estas Jesuo kaj ne sur la homa lingvo, kiun ili tamen bone utiligas por glori per ĝi Dion kaj por bone interparoli en la daŭro de la geedzeca vivo. Jen ĉio. – Skrinja zaveze je že tisoĉletja za ĉloveŝke oĉi izgubljena, ne pa Dekalog, ki je v njej shranjen, saj je ta priŝel v Biblijo, Boĝo besedo. Po Jezusu Kristusu in njegovem delu na zemlji pa ne vivimo veĉ pod Mojzesovo postavo, imamo novo Zavezo, ki snovne skrinje ne potrebuje. Ta nova Skrinja zaveze je

človeško srce, v katerem lahko prebiva tretja Božja oseba, Sveti Duh, ki nadomestuje Jezusa na zemlji, dokler znova ne pride. A Sveti Duh ne pride preprosto v vsako človeško srce, ampak le v tisto, ki je v veri sprejelo Jezusa kot svojega odrešenika in kapitana svojega življenjskega broda. In če mož in žena tako vero imata, tedaj je Gospod tretji v njunem zakonu. Svoj zakon utemeljmeta na trdnem temelju, čigar ime je Jezus in ne na človeškem jeziku, ki pa ga vendar dobro uporabljata, da z njim slavita Boga in da se dobro pogovarjata v trajanju svojega zakonskega življenja. To je vse.

Kompilis / sestavil:
Vinko Ošlak

En Klaūdiforomo, en Septiembre 2018

V Celovcu, septembra 2018